

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 58.053.055
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

*доктора філологічних наук, професора, в.о. завідувача
кафедри романо-германської філології Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

Косович Ольги Василівни

на дисертаційну роботу

Шиманської Віри Володимирівни

на тему:

*«Формування лексичної компетентності в усному англомовному
професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів»,*

на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження. Інтеграційні процеси та соціально-економічні зміни, зростання ролі англійської мови як засобу професійного спілкування зумовлюють необхідність підготовки фахівців нової генерації, для яких комунікативна спроможність іноземною мовою у сферах своєї діяльності в усній і письмовій формах є умовою їх конкурентноздатності на ринку праці.

Підвищення вимог до якості навчання майбутніх фахівців англійської мови та рівнів володіння міжкультурною комунікативною компетентністю, невід'ємною складовою якої є лексична компетентність, робить необхідним конкретизувати зміст і структуру лексичної компетентності та доповнити її компонентний склад з урахуванням вимог чинних нормативних документів.

Англомовна лексична компетентність майбутніх фахівців-екологів є їх інтегрованою якістю, що передбачає сформованість комплексу знань, навичок і

здатностей використовувати словниковий запас англійської мови у процесі професійно орієнтованого англомовного спілкування у сфері екології. Саме від рівня сформованості англомовної лексичної компетентності в професійно орієнтованому писемному спілкуванні (низького, нижчого за середній, середнього, вищого за середній, високого) залежить ефективність писемної професійно орієнтованої комунікації майбутніх екологів, що полягає у релевантності лексичного оформлення писемних тестів, безпосередньо відображає прагматичну, жанрову, дискурсивну, інформаційну складові їх писемного спілкування.

В аспекті формування лексичної компетенції студенти-екологи повинні отримати знання термінологічної лексики та оволодіти навичками і вміннями її використання для забезпечення розуміння розгорнутого мовлення на фахову тематику різної складності; для пошуку необхідної фахової інформації на різних носіях з розумінням термінів і абревіатур; для активної підтримки офіційної і неофіційної розмови на екологічну тематику; для оцінювання, порівняння, аналізу подій і явищ, пов'язаних з темою екології, з використанням доцільної термінології тощо.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної наукової проблеми. Особливості формування англомовної лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні майбутніх фахівців у галузі екології з перспективою розробки відповідної методики можуть бути предметом комплексу подальших наукових розвідок у цьому напрямку.

Аналіз джерел з проблеми дослідження довів, що на сьогоднішній день не існує комплексного дослідження особливостей формування англомовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні майбутніх екологів. Відсутність дослідження окресленої наукової проблеми, а також вимоги сучасного ринку до кваліфікованих фахівців у галузі екології, які б на високому рівні володіли англійською мовою професійного спрямування, свідчать про актуальність наукової розвідки.

Зважаючи на все зазначене, тема дослідження Шиманської Віри Володимирівни «Формування лексичної компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів» є беззаперечно актуальною, а її реалізація дала змогу сформувати цілісне уявлення про формування лексичної компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів.

Наукова новизна результатів проведеного дослідження та їх наукова обґрунтованість. Наукові положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, є чітко аргументованими, ґрунтуються на сучасних студіях провідних українських та зарубіжних вчених щодо сутності й структури лексичної компетентності як складової іншомовної комунікативної компетентності загалом. Оцінюючи найважливіші здобутки роботи, варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну.

Дисертація містить такі елементи наукової новизни:

– обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, яка реалізується впродовж трьох етапів навчання (ознайомлення, автоматизації, продукування), передбачає використання розробленої підсистеми вправ, що опирається на кейс-метод із застосуванням рольових (навчально-рольових/ділових) ігор та презентацій на етапі продукування;

– розроблено лінгводидактичну модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (реалізується у взаємодії блоків: цільово-методологічного, змістового, організаційного, результативного і відповідних їм компонентів), яку спроектовано на процес англомовної підготовки майбутніх екологів;

– уточнено сутність і структуру лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів в предметному і процесуальному

аспектах, критерії відбору навчального матеріалу (лексичних одиниць, друкованих текстів, аудіотекстів, відеофрагментів);

– удосконалено процедуру оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів з урахуванням моделі цільової ситуації.

Достовірність одержаних результатів досягнута дисертанткою завдяки використанню значної кількості наукової літератури (207 найменувань, із них 80 – англійською мовою). Цінність роботи полягає у розробці лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (реалізується у взаємодії блоків: цільово- методологічного, змістового, організаційного, результативного і відповідних їм компонентів), яку спроектовано на процес англомовної підготовки майбутніх екологів. Зважаючи на це можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Практичне значення дослідження. Репрезентовані в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічна база можуть стати основою для подальшого ґрунтовного вивчення методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх фахівців в галузі екології. Одержані результати сприятимуть здійсненню відбору навчального матеріалу, розробці комплексів вправ, укладанні методичних рекомендацій щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів,

висновків, списку використаних джерел із 229 найменувань (із них 79 – іноземними мовами) і 5 додатків. Повний обсяг дисертації – 269 сторінок, основний зміст викладено на 182 сторінках. У дисертації подано 4 таблиці, 6 рисунків.

Дисертація написана державною мовою та оформлена у вигляді рукопису. Її оформлення відповідає вимогам, визначеним наказом МОН України №40 від 12.01.20017 року.

У *вступі* викладено актуальність теми роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами та темами; визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження. Науковий апарат дослідження визначено точно, відповідно до теми дисертаційної роботи із врахуванням результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців та реальних потреб професійної діяльності; окреслено теоретико-методологічну основу роботи, наукову новизну тощо.

У *першому розділі* дослідження проаналізовано стан розробленості проблеми, її джерельну базу і теоретико-методологічні засади вивчення формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Здійснено аналіз сутності і структури лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, висвітлені теоретико-методологічні й методичні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Визначене коло підходів, на яких ґрунтується процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, а також окреслені дидактичні та методичні принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Обґрунтовано ефективні методи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

У *другому розділі* обґрунтовано зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні

майбутніх екологів, представлений в предметному і процесуальному аспектах; визначено критерії відбору навчального матеріалу; виокремлено етапи формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні. Відповідно до етапів розроблено підсистему вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Сконструйовано модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, яку складають цільово-методологічний, змістовий, організаційний і результативний блоки.

У *третьому розділі* дисертації описано організацію, хід та інтерпретацію результатів методичного експерименту з перевірки ефективності методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Визначено характер, мету, варійовані та неварійовані величини, гіпотези та етапи проведення експерименту. За допомогою методів математичної статистики здійснено інтерпретацію отриманих результатів. Доведено ефективність розробленої методики й запропоновано методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Завершується робота розгорнутими *висновками*, які впливають з її змісту та слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційного дослідження. Вони є чітко сформульовані, логічно побудовані і повною мірою відповідають завданням і розкривають основні результати роботи.

Додатки дисертаційного дослідження містять лексичний мінімум для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; приклади вправ з укладеної підсистеми вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; завдання для комплексного оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в

професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (оцінювальний етап методичного експерименту); рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних пар на оцінювальному та констатувальному етапах методичного експерименту.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. Результати дослідження репрезентують високий рівень достовірності, про що свідчить значна кількість апробацій матеріалів дослідження: 5 статей у фахових педагогічних виданнях України (категорія Б), 1 стаття у науковому періодичному виданні України, 3 тези доповідей на наукових конференціях, 1 навчально-методичний практикум.

Наукові публікації, оприлюднені за тематикою дисертаційної роботи, містять обґрунтовані наукові результати відповідно до поставлених завдань.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Вірі Шиманській вдалося завдяки ґрунтовному опрацюванню й систематизації літературних джерел здійснити аналіз сутності і структури лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; обґрунтувати теоретико-методологічні та методичні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; сконструювати зміст навчання, визначити критерії відбору навчального матеріалу і здійснити відбір; виокремити етапи, розробити відповідну підсистему вправ і змоделювати процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; експериментально перевірити ефективність розробленої методики й укласти методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності представляють концепцію формування лексичної компетентності в професійно

орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Запропонована підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів вирізняється наступністю і послідовністю. Вважаю, що укладені Вірою Шиманською методичні рекомендації та створений практикум з формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів є детальними, вичерпними та цілісними.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. При рецензуванні дисертації порушень академічної доброчесності та текстових запозичень не виявлено. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Відзначаючи ґрунтовність, наукову добросовісність та цінність дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання:

1. Важливим аспектом застосування діяльнісного підходу у навчанні іноземних мов є мотивація студентів, що і підкреслює здобувачка на с. 52, 54, 56, 58, 72, 107, 109, 118, 173, однак, вважаємо за необхідне виокремити модель комунікативного процесу згідно дослідження американського вченого Г. Лассуела та окреслити елементи цієї моделі, дотримання яких і сприяє підвищенню мотиваційного компоненту студентів до вивчення іноземної мови загалом, та переходу зовнішньої мотивації у внутрішню, а відтак, звернутися до диференціації внутрішньої й зовнішньої мотивацій, що є психологічними чинниками для реалізації навчання студентів лексичної компетентності у професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні.

2. У розрізі теоретичного аналізу проблеми формування англомовної лексичної компетентності, є доцільним виокремлення кількох етапів, а саме: етапу семантизації лексичних одиниць та створення орієнтовної основи для подальшого формування лексичних навичок; етапу автоматизації дій студентів

з лексикою на рівні слова, словосполучення та понадфразовому рівні; етапу автоматизації дій студентів з лексичними одиницями на текстовому рівні. В такому разі виникає необхідність обґрунтування питання щодо відбору, класифікації типів вправ для кожного з етапів. Яким чином ви здійснювали такий відбір, на якій основі сформовано підкомплекс вправ для формування лексичної компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні?

3. Описуючи типи вправ (с. 119, 123-132), чи ми можемо в контексті практичного використання лексичного матеріалу на завершальному етапі формування лексичної компетентності вести мову про певні завдання, які вважаються проблемними, а їх виконання робить процес навчання лексики гнучким і цікавим, професійно зорієнтованим та особистісно вмотивованим, що й сприяє реалізації іншомовних комунікативних здібностей майбутніх екологів?

Зазначимо, що перелічені вище зауваження не мають принципового характеру і аж ніяк не ставлять під сумнів валідність отриманих у перебігу дослідження результатів.

Вони дійсно залишаються здебільшого дискусійними, не применшують позитивної оцінки даної роботи, не знижують наукового і практичного значення дослідження, а тільки вказують на потенційні шляхи подальшого вдосконалення наукових пошуків авторки.

Висновок. Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Шиманської Віри Володимирівни на тему «Формування лексичної компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів» є завершеною науковою працею, у якій її автором отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку методики навчання іноземних мов і культур.

Дисертаційна робота відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40 та Постанови Кабінету Міністрів України

«Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44, що дає підстави для присудження Шиманській Вірі Володимирівні наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Ольга КОСОВИЧ

